

גליזון
באר
הקדשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

תולדות

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת תולדות

- א כי הקרה ה' - שם שמים שגור על פיו.....
- א ויעתר יצחק - ע"י התפילה נעשה בריה חדשה וכל הנזרות מתבטלות.....
- ז ויהפוך ה' - הקב"ה מהפך את הרעה לטובה.....
- ז אשכון את דבא - הברכה שבאה לאדם בזכות שפלות רוחו.....
- ח ואת עשו שנאתי - להתרחק מדרבי עשו הרשע, ולהתבונן בכל דבר על תכליתו.....
- יב ולאום מלאים יאמין - שלימותו של יעקב ע"י עשו העומד לפניו לשטנו.....
- יד את בכורתך - מעלת היהודי שמתחיל בכל עת מחדש.....

סדר ועימוד:

א.י.ש. אשדוד

טל: 052-7627127

פרשת תולדות

כי הקרה ה' - שם שמים שגור על פיו

בפרשתן (כו כ-כב), 'כי הקרה ה' אלוקיך לפני, ויאמר יצחק אל יעקב גשה נא ואמושך בני האתה זה בני עשו אם לא, ויגש יעקב אל יצחק אביו וימשהו ויאמר הקול קול יעקב והידים ידי עשו, וברש"י, 'אמר יצחק בלבו, אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו, וזה אמר כי הקרה ה' אלוקיך' (ומזה הבין יצחק אבינו שהעומד לפניו הוא יעקב בנו, ועל כן תמה לאמור 'הקול קול יעקב והידים ידי עשו').

ולכאורה צ"ב, מדוע אכן השתמש יעקב אבינו במטבע הלשון כזו - כששם שמים על פיו, וכי לא ידע שאביו יבין מיד שהעומד לפניו אינו בנו עשו - והרי ידע יצחק את בנו שאינו מורגל בכגון דא, לומר 'כי הקרה ה' אלוקיך לפני... ומדוע סיכן עצמו בדבריו אלו, הרי אם לא היה מזכיר שם שמים לא היה אביו מבין שהינו יעקב.

והשיב הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (הובא בליקוטי יהודה בפרשתן), שאמנם כן, יעקב אבינו ידע והבין

זאת. אך אמר בלבו, גם אם הנני מוכן ללבוש את בגדי הרשע עשיו החמודות, להתחזות לפני אבי שיחשיב אותי כאחי הרשע, מכל מקום - זאת לא אעשה להדיר שם שמים מפני. מוכן אני לזוטר על כל הברכות הנצורות מיצחק אבי, ובלבד שיהא שם שמים שגור על פי...»

ואכן, זכות זו עומדת ליעקב ובניו לדורות עולם, כש'מעשה אבותיהם בידיהם', כדכתיב (במדבר כג כא) 'לא הביט אוון ביעקב ולא ראה עמל בישראל', מדוע אין הקב"ה מביט לעוונות בני יעקב, מכיוון שה' אלוקיו עמו ותרועת מלך בו, כי דרכם של ישראל להזכיר שם שמים ולחיות עם אביהם שבשמים על כל צעד ושעל.²

ויעתר יצחק - ע"י התפילה נעשה בריה חדשה וכל הגזרות מתבטלות

בפרשתן (כה כא), 'ויעתר לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא', הקשה רבינו בחיי, שלכאורה היה צריך לומר תחילה 'ותהי רבקה עקרה', ורק

א. יש שהוסיפו, ש'למעשה' לא הפסיד יצחק אבינו מאומה מהליכתו בדרכי האמונה, אלא אדרבה, את כל הברכות הרוויח, שהרי, אם לא היה מזכיר ש"ש היה יצחק חושב דבוודאי זהו עשו ומברכו בכוונה רק על עשו, אבל עכשיו היה יצחק מסתפק ובירך בנו במחשבה אולי הוא עשו אולי הוא יעקב ובכך חלו הברכות על יעקב. ובזה מבאר הרה"ק ה'כתב סופר' זי"ע (ד"ה ויאמר) את דברי המדרש (דבר א טו) 'באותה שעה התחיל עשו צווח ואומר, בא וראה מה עשה לי התם הזה', ולכאורה צ"ב מה ראה להזכיר תמימותו של יעקב ויותר היה ראוי שיאמר מה עשה לי הרמאי הזה... וע"פ הנ"ל מיושב, דאכן, דייקא ע"י 'תמימותו' שלא ויותר על הזכרת שם שמים הגיעו ברכות לחלקו, שמחמת זה הסתפק יצחק וכיוון גם על יעקב, ונמצא דרך ע"י תמימותו של יעקב זכה שהברכות חלו עליו.

והדברים תואמים למאמרו של הרה"ק רבי שלמה מזוועהיל זי"ע, כי שלמה המלך החכם מכל האדם אמר (קהלת ב ט) 'אף חכמתי עמדה לי', ומזהי חכמתו אף - והוא ראשי תיבות א'מונה פ'שוטה, 'חכמה' זו עמדה לו. וגם כאן 'חכמתו' של יעקב - האמונה הפשוטה להזכיר שם שמים בכל מצב מבלי להיכנס ל'פלפולים' ו'להוראת היתר' האם מותר לו שלא להזכיר שם שמים, או אפילו מצוה יש בדבר מפני סכנת נפשות... היא שעמדה לו 'לקבל' את הברכות ושיחולו עליו בוודאות.

וכך הובא ב'מעשה איש' (ח"א עמוד עב) על הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע, וז"ל. כך הדריך ר"מ אחד מחנך בישיבה, להשריש בלבבות התלמידים אמונה בהשגחה פרטית, דבר זה משפיע מאד על לב רך ונחרת לנצח שאין הפקר בעולם, והכל מתנהל בהשגחה, ועל הכל אפשר להתפלל, זוהי הדרך הסלולה להצלחה. על ידי הדעת נהפכים לאיש אחר... (עדות רבי ב"צ במברגר).

ב. ידוע מאמרו של הרה"ק מקאברין זי"ע שהראו לו מן השמים את הגן עדן ואת הגיהנום, ואמר לחסידיו 'ברידיעראלך סאיז זייער ניט גוט' (אחי וריעי, המצב שם אינו בכי טוב כלל), והוסיף לומר שאכן כן הוא כמו שמשיחות הזקנות שמכים

באר הפרשה - פרשת תולדות

לאחמ"כ להזכיר 'ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו'. ומבאר בזה"ל, יתכן לומר שהקדים העיקר, ולמדנו שאין הכוונה שתהיה העקרות סיבת התפילה, שאם כן הסיבה עיקר והתפילה טפלה לה (והיה צריך לכתוב תחילה את העיקר והיינו העקרות), אבל הכוונה בלשון הכתוב כי התפילה סיבת

העקרות, ולומר לך שלא נתעקרה אלא כדי שיתפללו שניהם על הדבר, לפיכך הקדים התפילה שהיא העיקר והסיבה הראשונה שבשבילה בא העקרות לרבקה אמנו. וזה שדרשו ז"ל (שהש"ר ב לה) 'מפני מה נתעקרו האמהות, מפני שהקב"ה מתאוזה לתפילתן של צדיקים'.¹ ומכאן

ומרביצים בשוטי אש, ונחרדו השומעים ונפל לבכם בקרבם מרוב פחד, וסיים הרה"ק אך מי שיש לו אמונה אזי מלאכי חבלה יזרקו אותו מהגיהנום.

סיפר הרה"ק רמ"ח סלאנים זי"ע על יהודי שנתדרדר מצבו הרוחני עד שחשקה נפשו ללמוד ולעסוק בחכמת הכישוף [אשר כידוע אמרו בגמ' (סנהדרין סז):] אמר רבי יוחנן למה נקרא שמן כשפים שמכחישין פמליא של מעלה, ומאידיך 'אין עוד מלבדו' (דברים ד לה) אמר רבי חנינא אפילו לדבר כשפים, עיי"ש] והלך לאחד מגויי הארצות הנודע בחכמתו ובבקיאותו בכל סודות ורזי הכישוף ללמוד ממנו. המכשף החל להתעסק בכישופיו ועשה מה שעשה, עד שראה היהודי לנגד עיניו חיות אש, ופנה אליו המכשף ואמר לו עתה עליך לגמור בדעתך ולהיות מוכן לוותר על כל משפחתך ובני ביתך, לנתק כל קשר ושאיכות עמהם, שמע היהודי לקולו, ומשהחליט כן חזר המכשף ללחוש את שמות הטומאה וללהט בכישופיו עד שנגלו כנגד היהודי חיות אש גדולות ונוראות המטילות אימה ופחד רק מעצם ראייתם בלבד והמה חורצות לשון כנגדו ורוצות לקרעו ולשסעו לגזרים, ציוה עליו המכשף עתה עליך לכפור באמונתך רח"ל, ואם לאו... אך אותו היהודי לא אבה לשמוע אליו, וזעק בקול גדול 'שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד', באותו רגע נעלמו והלכו להם כל החיות כלא היו, אין כאן חיות ולא שאר מזיקים. אזי אמר לו 'החכם הגדול', איני יודע מדוע באת ללמוד ממני, והלא יודע אתה בחכמה זו יותר ממני ומשאר המכשפים...

כי זוהי כוחה של אמונה טהורה בה' אלוקינו ה' אחד לסלק מעל המאמין כל מזיק ופגע רע ולבטל מעליו כל הדינים, ואין הדברים אמורים רק בצדיק גדול וקדוש, אלא כל אחד באשר הוא ואפילו אם נמצא הוא באותה דיוטא כמו אותו שרצה ללמוד חכמת הכישוף... אם יתחזק באמונה פשוטה ותמימה לא יאונה לו כל רע.

ג. ומכאן חיזוק גדול למי שעוברים עליו ייסורים, כי יתכן שכל סיבת הייסורים הוא רק מפני שהקב"ה מתאוזה לתפילתו, ומבקש ממנו 'השמעיני את קולך, כי קולך ערב'. וממילא, אף אם התפלל ולא נענה אל יפול רוחו בקרבו לומר כי אין 'שומעים' במרומים לתפילתי, שהרי הקב"ה מצפה לשמוע את קולו, ועל כן עדיין לא נענה - בכדי שיחזור ויתפלל. וכן כתב הרה"ק ה'ערבי נחל' זי"ע (ריש פר' וארא) וז"ל. היוצא מכלל דברינו, שלפעמים מתאחר בקשתו להתמלאות עבור שחפץ השי"ת שיתפלל לפניו. ובזה נראה לי ביאור מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהילים פו ג) 'חנני ה' כי אליך אקרא כל היום', ויש לדקדק, ש'חנני' הוא בקשת מתנת חנים, והיאך אמר 'חנני כי אליך אקרא' שנראה כאומר חנני בשכר שאליך אקרא כל היום. ועוד, מהו אומרו אקרא לשון עתיד, היה לו לומר 'קראתי'. אלא ביאורו, שביקש 'חנני ה' - במתנת חנים מיד, ואל תעכב מלמלאות בקשתי כדי שאתפלל לפניך, כי הנני מקבל עלי שאליך אקרא כל היום אפילו אחר שאשיג מבוקשי.

משל מהנהוג להעמיד מכוונה בפתח ה'מקווה' ובה יכניסו הכל סכום מעות מסוים אז יפתחו שערי המקווה, ויהי היום ויבוא אורח לעיר פלונית, ניגש אל אחת המקוואות שבעליה מבקשים סך עשרה שקלים בעד כניסת אדם למקווה, בא זה והחל מכניס שקל אחר שקל, והנה הוא רואה כי אף לאחר שכבר הכניס ד' וה' שקלים עדיין לא נפתח השער, גם במטבע הז' והח' לא נפתח, ומכיוון שראה כי גם ט' מטבעות אינם פותחים נתמלא חימה ועזב הכל וברח משם כל עוד נפשו באפו (בחשבו כמה 'אוהבי ממון' הם, מי יודע עוד כמה שקלים הנני עומד להפסיד תמורת כניסתי הנה...), והנה אך לשוטה ייחשב זה האיש, כי בעוד 'שקל' אחד ויחיד היה השער נפתח בעדו בשעטומ"צ, מדוע ברח כשעמדה הישועה על פתחו, והנמשל מובן לכל... מדוע נתייאשת מהתפילה בעמך כבר על פתח ישועתך (עוד ייאמר בה, כי המכניס מטבע של 10 שקלים כאחת מיד יפתחו שערי המקווה בפניו, כיו"ב ה'מתפלל' בעת רצון' אם מצד ה'זמן' או המקום הרי הוא כמי ששפך כמה וכמה תפילות כאחד, ויותר קרובה ישועתו לבוא...)

כך פעמים שאדם מתפלל וחוזר ומתפלל ואינו יודע עד כמה מקרב הוא את הישועה, ואילו היה מתחנן ומבקש עוד אזי היה משלים פעולתו לטובה. וכבר אמרו חז"ל (דב"ר יא ט) שמשה רבינו התפלל תקט"ו תפילות כמנין 'ואתחנן'

(מגורי האר"י, בריש פרשתן), וז"ל, סיבת העקרות הוא כדי שיתפלל עליה ותתהפך לבריה אחרת (ע"י התפילה), לומר שאינה זאת (רבקה) 'בת בתואל', כי אותה (רבקה) הייתה עקרה, וזו (רבקה החדשה) נאמר עליה 'ותהר רבקה', אם כן אינה אותה רבקה אלא רבקה אחרת שאינה בת בתואל. וכל זה כדי לנקות זרע ישראל כדי שלא יהיה להם שום אחיזה עם אומות עכו"ם... ולזה אמר 'ויעתר' כמו העתר שמהפך את התבואה מלמעלה למטה, כן נתהפכה מעקרות ל'ותהר רבקה' (ע"י התפילה)... ולאה לא הייתה עקרה כי היא הפכה עצמה בבכייתה שהייתה בוכה כדי שלא תנשא לעשו כמו שאמרו חז"ל על

יש ללמוד עוד כח התפלה שהיא גדולה מאד¹ ואפילו לשנות הטבע². ומטעם זה הזכיר לשון 'ויעתר' ולא אמר ויתפלל או ויצעק, ושאר הלשונות, כי הוא מלשון עתר... כמו שאמרו בפ"ק דסוכה (יד.) למה נמשלה תפלתן של צדיקים לעתר, מה עתר זה מהפך הגורן הזה ממקום למקום, כך תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקב"ה ממדת אכזריות למדת רחמנות, עכ"ל³.

וע"י התפילה נעשה המתפלל עצמו ל'בריה חדשה' ומציאות אחרת, וכך ביאר ב'ש"ך על התורה'

להיכנס לארץ, והרי שאף שלא נענה בתפלתו, אך מ"מ כל תפילה ותפילה נשמעה במרומים ומנו וספרו תפילה אחר תפילה...

אלא זאת עשו וחיו, חזקו ויאמץ לבככם כל המייחלים לה' להרבות בתפילה, וכמו שאמרו (ברכות לב:): 'אם רואה אדם שלא נענה בתפילתו יחזור ויתפלל, שנאמר (תהילים כז יד) קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה', ופירש רש"י, התחזק ולא תמשוך ירך אלא חזור וקוה. וגם זאת נלמד ממעשה אבות עד כמה הפציר יצחק והרבה להתפלל לישועת ה' כי תבוא.

ומוסיף הערבי נחל יסוד גדול, וז"ל. ולטעם זה ארז"ל (סנהדרין מד:): 'לעולם יקדים אדם תפלה לצרה... כי השי"ת מתאוה לתפלת ישראל, וכשלא יתפלל אלא בעת הצורך לו יעוכב בקשתו כדי שיתפלל הרבה, משא"כ האדם המתפלל תמיד אף באין צר לו אין כל סיבה להביא עליו צרה ועקתא, ואף אם תבוא עליו תסתלק מעליו מיד בבואה. ד. אגב אורחא, רמז מצינו בפרשתן (כז כז) 'ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'', שבא לרמז על גדולת כח התפילה ביום החופה, כי מהו אותו ריח שדה הרי זו תפילתו שיצא ביום חופתו - 'ויצא יצחק לשוח בשדה', וכעת בעומדו יותר משישים שנה לאחר אותה תפילה עדיין ראה פירותיה הטובים של אותה תפילה כשהתפלל אז על בנים צדיקים (הרה"ק מאו"רוב ז"ע, מובא בשמן ראש בפרשתן).

ה. נוראות מצינו בכוחה של תפילה לשדד כל מערכות הטבע ולהחיש ישועה מחוץ לכל סדרי העולם, וכך איתא בזוה"ק (ה"א קלו:): 'לפרש בלשון הכתוב ויעתר לו ה', 'דצלי צלותיה וחתר חתירה דלעילא לגבי מזלא על בנין וכו' וכדין ויעתר לו ה', אל תקרי ויעתר אלא ויחתר לו, חתירה חתר ליה קוב"ה וקביל ליה'. ובלה"ק, שהתפלל תפלתו וחתר חתירה למעלה אל המזל הממונה על הבנים וכו', ואז ויעתר לו ה' אל תקרי ויעתר אלא ויחתר לו, חתירה חתר לו הקב"ה וקבל אותו. וכעין זה איתא במדרש (בר"ר סג ה) 'רבי לוי אמר, משל לבן מלכים שהיה חותר על אביו ליטול ליטרא של זהב, והיה זה חותר מבפנים וזה חותר מבחוץ (שכן בערביא קורין לחתירתא עתירתא).

וביאר בספה"ק, כי בעצם לא היה שייך כלל שתוליד רבקה (עיי"ש במדרש), אלא שיצחק התעצם בתפלתו עד שפתח 'מקום' לקבל את התפילה ולהמשיך לה בנים מחוץ ל'סדרי בראשית', אמנם מידת הדין היתה מעכבת בדבר, על כן חתר הקב"ה מחתרת לקבל את התפילה מחוץ לסדר הרגיל עד שלא יוכלו המקטרגים לעכב מלקבל את התפילה. וזהו המשל שהביאו במדרש 'לבן מלכים שהיה חותר על אביו ליטול ליטרא של זהב', שכן המלך רצה ליטול מאוצר המלוכה, אך 'מלך במשפט יעמיד ארץ', ואי אפשר למלא מבוקשו באופן הרגיל, על כן חתר הבן מחתרת מבחוץ בכדי 'לשדוד' את הזהב מבלי שירגישו בו, והמלך עצמו הסכים לנהוג עמו בעקיפין, כלומר, אף הוא 'התגנב' לחפור מחתרת בארמון המלוכה בכדי שיוכל הבן לבצע את זממו, לגודל אהבתו את בנו. וכך הוא גם לגבי קבלת התפלות, שהקב"ה בכבודו ובעצמו כביכול הפר 'את החוקים ואת המשפטים', ועושה מחתרת שעל ידה יוכלו התפלות לעלות ולפעול פעולתם לטובה (מבלי שתוכל מידת הדין לעכב).

ו. וביותר מתקבלת התפילה אם מתעורר בדמע עיניו, וכדאיתא ב'תנא דבי אליהו' (רבא כד) 'עשו, בשכר שלש דמעות שהוריד ונפלו מעיניו, נתנו לו את הר שעיר שאין גשמי ברכה פוסקים ממנו לעולם'.

באר הפרשה - פרשת תולדות

ויהפוך ה' - הקב"ה מהפך את הרעה לטובה

נפלאות למדנו בתורתו של הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע
(ד"ה אם תעשה) לבאר במה שנאמר (כו כט) 'אם תעשה עמנו רעה כאשר לא נגענוך', וז"ל, נראה, כי ידוע מה שכתב בעל הטורים דאבימלך רצה לעשות רעה ליצחק, אפס שהשם יתברך הפכו לטובה, דה' יתברך מהפך כל הרעות לטובה עיין שם. וזהו שאמר אבימלך 'אם תעשה עמנו רעה' - שאם תרצה להרע לנו ודאי יתהפך לטובה, והא ראייה 'כאשר לא נגענוך' - שאנו חשבנו להרע לך והשם יתברך הפכו לטובה ועשינו עמך רק טוב. וכיון שמידתו יתברך להטיב, בן אם אתה תרצה להרע לנו יתהפך גם בן לטובה, לכן עשה אתה עמנו טובה כיון שסוף סוף יהיה טובה, והבן, עכ"ל.

ביאור הדברים, עפ"י מה שכתב 'בעל הטורים'
שמתחילה ביקש אבימלך להרוג את יצחק,

הפסוק 'ועיני לאה רכות', אם בן אינה אותה לאה, כי אותה לאה היא לעשו, וזו (לאה) אחרת, עכ"ל.

והנה מצינו בחז"ל (בר"ר מה ד) שכל האמהות היו עקרות, וגבי האבות מצינו שרק אברהם היה עקר (ראה ילקו"ש רמז עה), ולהאמור יתבאר, כי יצחק ויעקב נולדו במהרה מאבותיהם הקדושים, ע"כ היו יכולים להוליד בדרך הטבע, אבל אברהם אבינו שהיה בנו של תרח שעבד ע"ז, וכן האמהות היו כולן בנותיהן של רשעים, על כן היו צריכים להיות עקרות כדי שבדרך הטבע לא יוכלו ללדת, ורק על ידי ריבוי בתפילה אל הש"ת יפקרו בדבר ישועה ורחמים, וכיון שיהיו נענין בתפילה נמצא שנהפכו והשתנו לבריה חדשה, וממילא הוסר הקשר והשייכות שהיו להם עם אומות העולם, ועי"ז יוכלו להקים את 'כלל ישראל' בקדושה ובטהרה.

ז. ידועה הקושיא כיצד מועילה התפילה, וכי שייך 'שינוי רצון' אצל הבורא - לשנות מצבו של אדם ע"י התפילה, ומבאר הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (מאמרי שבתות מאמר ח ז), וז"ל. והנה כתבו על זה תלמידי הבעש"ט להיות על ידי התפלה נתדבק האדם במקום אחר יותר גבוה ונהפך לאיש אחר, והגם שנגזר גזירה על אותו האיש, הנה בהתפלל האדם אל השם הוי"ה ב"ה המהווה כל הויות הנה נתדבק במקום יותר גבוה ונתהווה להויה אחרת, ואין כאן שינוי רצון, כי על אותה ההויה שהוא כעת לא נגזרה הגזירה (והוא גופיה מתרץ, דמעיקרא גזר הבורא שאם יתפלל תשתנה כל הגזירה טובה ולברכה).

וכדברי 'בעל העיקרים' (מאמר רביעי פי"ח) משל למלך שגזר על כל נתיניו הערלים שדינם למיתה, הרי פשיטא שמי שיחיש למול עצמו ינצל מהגזירה, שהרי אינו בכלל הערלים, כמו"כ העומד בתפילה משתנית מהותו ו'אחר' הוא, ולא עליו נגזרה הגזירה.

הנה אומרים על המתפלל, פלוני התפלל, ובאמת, מצד דקדוק הלשון ביה ראוי לומר פלוני פילל, שכך אומרים אחר עשיית מעשה בלשון 'פעל' שהוא 'פילל'. אלא, לשון התפלל היא מגזירת 'התפעל' כלומר שנפעל באדם - תפילה. ונשתנה ונעשה אדם חדש ובריה חדשה כנ"ל (ספר 'כי אליך אתפלל').

ח. והנה, פעמים שהאדם 'תקוע' ושקוע במכאובו, בהפסדו ובחסרונו, אין לו אלא לפקוח עיניים עוורות, להביט על הנעשה בהשקפת האמונה ויאמין שהכל לטובה וברכה, מעשה ביהודי שעבר את תלאות 'המלחמה הנוראה' בשנות הזעם, וסבל יסורים רבים אשר אי אפשר לתארם כלל, והנה לקראת תום המלחמה כאשר ראו הרשעים ימש"ו שתוך זמן קצר יכניעם צבאות 'ארצות הברית', החלו לחפות על מעשיהם שלא ייראו בעיני העולם כאכזרים ורוצחים, והודיעו לכל יושבי המחנה שכל הרוצה יבוא ויקבל לחם לשובע (בכדי לשבר את האוזן, סיפר היהודי, שבאותו זמן - לאחר חמש שנים של רעב נורא, שלא אכלו כי אם המעט שבמעט מפת עבשה, והרוו את צמאונם במים דלוחים, אם היו שואלים אי מי מבני המחנה - האם רצונו לזכות במעט לחם טרי, או מעדיף הוא תחת זה להשתחרר מהמחנה הנורא, היה כל אחד מהם בוחר בפת הלחם...), וידהי כאשר ראה כן היהודי, הלך כמה פעמים לעמוד בתור לקבל עוד מעט מהלחם, אחר שאסף כמה מנות בצקלונו, הלך בחשאי לאכלן אצל מיטתו כדי להשקיט רעבונו הגדול, אך בדרך תפסוהו ב'קלקלתו' כמה שבויים רוסיים, אשר חרפוהו וגדפוהו שהוא גנב וגזלן, אולם הלה לא שת לבו אליהם, כי אמר בלבו שגם הם שבויים כמותו, ואינם אחראים על מעשיו, אך הם לא הרפו ממנו, וכאשר הגיע לחדרו התנפלו עליו, והיכו בו מכות אכזריות, נטלו ממנו את כל הלחם, ולא השאירו בידו אפילו מנה אחת להשביע את נפשו, וכך שכב על הארץ שותת דם, ובלב נשבר לרסיסים לא היה יכול אפילו לבכות, ומתוך צער זעק מעומק לבו 'רבוש"ע, אם רצית ליטול את נשמתי ממני -

הדבר כל כך בפשיטות - שאדון כל הארץ הופך הרעות לטובה, לכל ברואי עולם המאמינים ובוטחים בו (גם לגויים שונאי ישראל שזממו אמש להרוג את צדיק הדור...) עד שבעצמו אמר ליצחק באופן מוחלט, לא תוכל להרע עמדי, מאחר שהנני מאמין כעת באלוקי השמים והארץ, ברור לי שגם אם תרצה להרע לי, ה' יהפוך לי הכל לטובה^ט.

ולא עלתה בידו, ונהפוך הוא, כי לא רק שהקב"ה הצילו מידי, אלא אבימלך הוכרח ג"כ לעשות לו טובה וברכה, ויצחק מצא בארץ ההיא מאה שערים והרבה בארות מים, גם צאנו וממונו נתרבו מאד מאד, כי ה' היפך לטובה ולברכה את כל הרעות שזמם אבימלך. ובראות אבימלך הדבר המופלא הזה היאך שה' ית' הפך ליצחק הרעה לטובה באופן נעלה, נתברר אצלו

הרי היה בידך לעשות כן בכל רגע ורגע מהחמש שנים האחרונות ששהיתי במחנות המוות, ומשלא עשית כן משמע שבחרת בי להמשיך לחיות, ואיך אם כן אמות עכשיו אחרי שעברתי את כל התלאות והיסורים... ומתוך הרגשות אלו נרדם על הארץ.

בשעות הבוקר פתח היהודי את עיניו והנה קרני השמש זורחות אל תוך חדרו, מיד הבין שהגיע זמן גאולתם, שהרי בכל שנות המלחמה היה מתעורר בהכרח על ידי הרשעים ימ"ש טרם עלות השחר ונשלח מיד לעבודת המחנה, ואז היו פוקדים וסופרים את כל האסירים בהשפלות גדולות ונוראות, וכל מי שלא התייצב בזמן היה נחרץ דינו ל... ויקם האיש 'ממיטתו', והנה מבחין הוא שכל חבריו יושבי המחנה והאסירים הרוסיים הרשעים שוכבים מתים ללא ניע, או אז הבין, שצוררי היהודים לא חפצו בחלוקת לחם להשביעם טרם השחרור, אלא להרגם נפש כי רשעים הללו עירבו סם המוות בתוך העיסה, וכל מה שחשב אמש שחרב עליו עולמו, בכך שלקחו ממנו את מנות לחמו, והיה בטוח שרעה גדולה עוברת עליו, נוכח לראות עתה שלא רעה ולא מצוקה כי אם טובה גדולה עשה לו הקב"ה בהאי שעתא, ואך מפני המכות וגניבת הלחם ממנו הרי הוא עדיין חי, לכן אין לו לאדם להתלונן על מצבו, כי א-ל דעות ה', והכל הוא אך ורק לטובתו, והאמן בזה.

ועוד כהנה רבות ממעשים אשר סוף דבר ראו עין בעין טובת הבורא יתב"ש, ופעמים שנתגלה דבר זה רק לאחר שנים, גם לפעמים יתגלה דבר זה אחר שנים רבות כשבעלי המעשה כבר לא היו בזה העולם (והם הכירו בזה רק בהיותם בעולם שכולו טוב)... בין כך ובין כך - אף אם עדיין לא נתגלה לו לאדם הטובה שבדבר ידע שאב לנו בשמים ה'טוב ומיטיב' לרעים ולטובים, ואני ה' לא שניתני, ישמח ישראל בעושי בני ציון יגילו במלכם תמיד בכל עת ובכל שעה. וכאשר יתבונן האדם בכל הקורה עמו להבין ולראות את ה' ואת אהבתו הגדולה לבניו עם קרובו, לא יסבול כל צער וייסורים, כי יראה שהכל לטובתו בא לו מאת הבורא אשר 'הוא היטיב הוא מטיב והוא ייטיב', וכמו שסיפר הרה"ק הרבי רבי העניך מאלכסנדר זי"ע, שבשנות ילדותו כשלימדם ה'מלמד' את פסוקי החומש, נתפסה פעם מחשבתו על דא ועל הא והוציא עיניו מהחומש, ה'מלמד' שראהו בווה באוויר גער בו ואף היכהו על לחיו, באמרו, אם תביט בפנים החומש לא תוכה כלל. לימים סיפר הרבי רבי העניך האי עובדא, והיה מוסיף, אכן, למען ידעו דורותיכם - כי כל יהודי באשר הוא, כשיתבונן 'בפנים' - בתוך הצרות וההסתרות דעזו עליו לראות שם את ה', שוב לא יוכה, כי לנגד עיניו יתגלה שהכל רחמים רבים וחסדים מגולים.

ט. בדרך זה ביארו מה שנאמר שם בעניין (כו כח) 'ויאמרו ראו ראינו כי היה ה' עמך ונאמר תהי נא אלה בינותינו ביננו ובינך', וצריך לבאר כפל הלשון 'ראו ראינו', אף שלכאורה היה די באומרם 'ראינו כי ה' עמך', אלא שהנה כל זמן שהאדם דבוק באמונתו בחי העולמים לא תשיג אותו הרעה, אלא האמונה הטהורה ממשיכה שפע רחמים וחסדים, ואף הרשעים החפצים להרע לצדיקים יודעים שלא יוכלו למלא תשוקתם אלא אם יצליחו במזימתם לנתק אותו ממקור האמונה, ואז יפול טרף לידיהם. וכך ניסה אבימלך להערים קשיים על יצחק שסתם את הבארות אשר חפרו עבדי אברהם ואף גרשו מנחל גרר, וכל זאת בתקוה שיסור לבבו של יצחק מתוקף האמונה ויתרעם מעט על הנהגת הבורא, וממילא יוכל לעשות בו כלה ח"ו. אמנם יצחק לא התפעל מכל אותם הקשיים, ונשאר באותה מדרגה לקבל כל העובר עליו באמונה תמימה ושליומה שהכל הוא מהקב"ה הבורא ומנהיג לכל הברואים. וכראות זאת אבימלך הבין שלא יצליח להזיז את יצחק כמלוא נימה משלמות האמונה, וממילא אין לו סיכוי להילחם כנגדו, על כן בא לכרות עמו ברית. וזהו שאמר אבימלך ראו ראינו, כלומר ב' ראיות, שראה אותו כשהוא בימי האורה והנה ה' עמו, וגם ראה אותו בימי ההסתר והחושך שגם אז היה ה' עמו, שבכל דבר ראה יצחק את ההשגחה הפרטית, על כן 'ונאמר תהי נא אלה בינותינו' כי לא נוכל לעשות עימך רעה.

באר הפרשה - פרשת תולדות

להם מקללים ומצערם, ומבאר בהקדם דברי אביו ז"ע על הכתוב (תהלים קט כח) 'יקללו המה ואתה תברך', דלכאורה יש לבאר מדוע ביקש ששונאיו יקללוהו, היה לו לומר 'אם יקללו המה אתה תברך', ומתוך את ב' הקושיות על פי מאמר נוסף של אביו בהא דכתיב (שם כג ה) 'אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי', שהרדיפות שיש לצדיקים הוא אך טוב וחסד עבורם, כי על ידי זה הם עולים ומתעלים לטובה, ובוה יתבאר ש'יקללו המה' מביא את ה'אתה תברך' ולכן לא אמר אם יקללו, אלא דייקא כאשר יקללו זה גורם הברכה.

בדברים האלה כתב גם בפרשת בראשית (עה"פ אעשה לו), ומוסיף, שבוה יתבארו דברי רבי יהושע בן חנניה לבת הקיסר על יופים של החכמים (תענית ז: ועוד) 'אי הווי סני הווי חכימי טפי' - (אם היו כעורים היתה

וכמה עלינו להאמין בזה, שאין אדם בעל כח להרע לנו, כי אדרבה, זאת הרעה יהפוך לנו ה' לטובה ולברכה, על כן כל ירך לבכנו כשנראה שמצירים קמים עלינו, אלא נשמח באותה שעה שאנו רואים שבא אדם בעל יכולת להיטיב לנו ברוח או בגשם, כי היינו חך, ולא עוה, אלא, ה'טובה' שבאה בעקבות הפיכת רעה היא טובה גדולה פי כמה וכמה, שהרי זאת טובה מאת הבורא היא שהוא בעל היכולת, ולא מידי בשר ודם.

עוד נלמד מפרשתן על הטובה הבאה לאדם מחמת הרדיפות שעובר, דכתיב (כו כט) 'אורריך ארור ומברכך ברוך', וברש"י, 'הצדיקים, אורריהם ומצעריהם קודמים למברכיהם', והקשה הר"ק ה'דברי ישראל' ממאדז"י"ע (בפרשתן) כיוון שצדיקים הם מדוע יש

רמז נפלא שמענו בשם 'האי גברא רבא', דהנה איתא בגמ' (ר"ה יח:) 'שגזרה מלכות יון שלא להזכיר שם שמים על פיהם, וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינו שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות, וכך היו כותבים בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לא-ל עליון, וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה, וביטלום, ולכאורה יש להקשות, שהלא היו יכולים לתקן שיחקקו על המעות עצמם שנעשו בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לא-ל עליון, וכמו הנהוג בארה"ב שכותבים על שטרות הדאללער (דולר) IN GOD WE TRUST - ותרגומו, בה' אנו בוטחים ועליו אנו סומכים, ושוב אין חשש שיהיה שם שמים מוטל באשפה, שהרי את המטבע עצמה איש לא יזרוק לאשפה... ותירץ, כי אין זה רבותא כלל להחזיק את ה'דולר' בידו ולומר שהוא סומך על ה', כשהכל מאיר בעדו וזוכה לשפע פרנסה, אלא עיקר העבודה בעת שמצבו לא שפר עליו, הדולרים בידי חברו ואילו הוא כותב 'שטרי חוב'... 'שערי פרנסה' נעולים ל"ע, והוא נזקק ללוות מאחרים... ובמצב כזה מזכיר שם שמים, להעיד על אמונתו השלימה בהשי"ת גם בעת מצוקה, זוהי רבותא וחשיבות.

וזו היא עבודת החיים של איש יהודי להתחזק באמונה יתירה ולדעת שכל העובר עליו הן לטב והן למוטב הכל הוא ברצון הבורא ית"ש ולטובתו האמיתית. בעלי הרמז נתנו רמז לדבר בלשון הכתוב (תהלים כג ג) 'ינחני במעלי צדק', שתיבת ינחני נקראת גם מתחילתה לסופה וגם מסופה לתחילתה, ללמד בכל מצב שהוא הן כשנראה שהדברים מתנהלים ב'ישר' ואף כשנראה שכל ההנהגה היא 'להיפך'... תמיד הקב"ה ינחני במעגלי צדק, הכל בהשגחה עליונה להביאו לטוב הנצחי ולהנחותו במעגלי צדק.

בדרך משל דימו את הקשיים העוברים על האדם ל'רכב' (קאר) אשר תכליתו לערוך 'קפיצת הדרך', להביא את האדם למחוז חפצו במהירות פי כמה וכמה בהליכתו ברגליו, אמנם בטרם יגש אל המלאכה לנהוג בה עליו לדעת היטב את כל כלליה ופרטותיה לבל יסע כשור מועד 'וינגח' באחרים הנוסעים לצידו ובהולכי הרגל... כיו"ב הם הנסיונות, מקצרים את המרחק שבינו לבין אביו שבשמים, שע"י העמידה בנסיון 'קופצת לו הארץ' מתקרב מאד אל השי"ת, אבל על האדם לדעת מתחילה כיצד נוהגים בזמן נסיון שלא יצא מכשול ותקלה מתחת ידיו...

המאמין בחי העולמים שהוא עושה לכל המעשים, הרי ברור אצלו כשמש בצהריים בעת שמתרחש עליו צרה רח"ל, אשר אין לו לפנות אלא לאבינו שבשמים ולהתפלל לפניו שיסיר ממנו את הצרה הזאת, ואף אם התפלל ולא נענה אינו מתייאש מלדפוק על שערי רחמים, שהרי יודע הוא שאין לנו מלך גואל ומושיע אלא אתה ולאן יפנה בבקשת עזרה, על כן חוזר ומתפלל, ויהא בטוח שתתקבל תפילתו הבאה מתוקף האמונה בהקב"ה. וכך פירשו במה שנאמר (שמות כב כב) 'כי אם צעוק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו' שנזכר כאן בכתוב ב' פעמים צעקה, והכוונה כי אם צעוק ויחזור ויצעק שנית בלא להתייאש בודאי שמוע אשמע צעקתו.

באר הפרשה - פרשת תולדות

ז

'ויעל משם באר שבע' - להיות גולה ממקומו עכ"פ, ולזה היה 'וירא אליו ה' ויאמר אל תירא, ע"ש"ב.

באופן אחר מתרץ הג"ר שמעון שוואב זצ"ל (מעין בית השואבה) שעלה חשש בלב יצחק, שמא מחמת שהולך לו הכל כ"כ בטוב ישכח מהקב"ה ח"ו, לכן 'ויעל באר שבע', ואכן אח"כ כתיב 'וירא אליו ה'".

אשכנח את דכא - הברכה שבאה לאדם בזכות שפלות רוחו ידועה ומפורסמת קושיית הר"ן (דרשות הר"ן דרוש ה), מדוע סיבב ה' שיצחק ירצה לברך את עשו ולא את יעקב, והוצרך יעקב להוציאן במרמה. ומבאר הרה"ק מקאז'יגלוב זי"ע (ארץ צני תרפ"ה בר"ה בדרשות), דידוע שאין מעלה בענווה ושפלות הרוח, ואיתא (סוטה ה.) 'אני את דכא - אתי דכא, על כן אין לך זמן מסוגל לברכות כאותה שעה שיעקב ראה שיצחק אוהב את עשו יותר ממנו, והוא עומד לברך את עשו ולא אותו, ואף ראה שמן השמים אין מונעים זאת מיצחק, נעשה

חכמתם רבה יותר), ד'סני' מלשון שונאים - אם היו להם שונאים היתה חכמתם מתברכת, וברכה שורה בכל מעשיהם'.

הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (בפרשתו) מדקדק בפסוק (כו כב-ג) 'ויקרא שמה רחובות כי ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ, ויעל משם באר שבע', וקשה למה דווקא עכשיו אחר שהרחיב ה' לו עזב את המקום והלך למקום אחר, ועד עתה כשרבו על הבארות והיה לו אתם עשק ושטנה לא עזב מקומו. ותירץ, וז"ל, וי"ל שהצדיקים מתייראים אם אין פשתנם לוקה שמא יקבלו עולמם בעוה"ז (כדאיתא בסנהדרין קא.), והנה יצחק הלך וגדל מאוד רק עשק ושטנה היה לו מהרועים, והיה סובל בשמחה כדי שלא יהיה בלי יסורין. אמנם אחר שלא רבו 'ויאמר יצחק' - כאדם הדואג ומתאונן 'עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ' היינו בעוה"ז ח"ו, כמ"ש חז"ל (ערכין טז:) כל שעברו מ' יום בלי יסורים בידוע שקיבל עולמו, והיינו 'ופרינו בארץ' ח"ו, לכן,

י. כללא דמילתא, כל הצער והייסורים הם אך ורק לטובה, וכמו שפירש הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע (יערות דבש' סוף דרוש טו ד"ה ודע) את הפסוק (תהלים מט ה) 'אפתח בכינור חידתי', ולא מצינו שום חידה במזמור זה, אלא, ה'חידה הסתומה' היא הקושיא שכל איש מקשה על ה'פעקעלע' שלו (על חבילת היסורים שלו) מדוע נגזר עליו לסבול כל כך הרבה יסורים ומכאובים, ע"ז אמר 'בכינור חידתי', כי נודע בכינור כאשר ידחק בנימא ישמע קול, ויותר אשר דופק באצבעו בנימא ודוחקו - יותר משמיע קול, וכן הדבר בנן אדם, יותר שסובל דוחק וצער ויגון, יותר ריחו נודף ומאיר נשמתו, ככינור המשמיע קול ערב ונגוני ביותר דוחקו ודופקו, ולכך אמר בכינור חידתי, עכ"ל.

יא. וכך כתב החזון איש זי"ע לאחד שהיה 'בעל יסורים', ואמנם חביבים יסורים לזה שרואה אותם כשלוחי דרחמנא, ומנהקים את הקשר בין יצור ליצורו ית', ומעלים אותו לעולם שכולו אור, מורם מנטיות גופניות וזה כל האדם. ואשרי חלקו (אגרות ח"א סי' רא).

יב. בפרשתו (כז א) ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות (עיי' רש"י, כשנעקד ע"ג המזבח... באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעוניהם ונפלו על עיניו לפיכך כהו עיניו), דבר נורא הביא בספר פנינים יקרים החדש (בפרשתו, ד"ה במדרש שו"ט) דאיתא במדרש שבאותה שעה ראה את השכינה נגזר עליו מיתה (כדרך שמתו נדב ואביהו כשהביטו בשכינה), לכן נעשה סומא שהרי ה'סומא חשוב כמת' (נדרים סד:), ואל תקשה מדוע לא נסתמאו עיניו מיד בעת העקידה, כי באותה שעה עדיין לא נולדו לו בנים, וגם עי"ז נחשב כמת, על כן היו יכולים להשאירו עם מאור עיניו, רק 'ויהי כי זקן יצחק' ואז נולדו לו בנים (שהרי באותה שעה בן שישים היה, וקיי"ל בן שישים לוקנה) ממילא הוכרח לבוא לידי 'ותכהין עיניו מראות'. ומכאן ילמד האדם, שלא לבכות ולהתאונן על חסרון ומחסור שיש לו, כחסרון הבנים וכיו"ב, כי לעולם אין בידו לדעת איזו צרה נמנעת ממנו בזכות מחסור וכאב זה העובר עליו, השי"ת ירחם על בניו וישפיע עליהם אך טוב כל הימים.

מסופר על יהודי שקבל בפני הגה"ק הסטייפלער זצוק"ל על צרות וחובות דעזו עליה, וכל כך רבתה סאת צרותיו עד שאבד לו הטעם בחייו, ענהו הגה"ק, ר' איד, מדוע הנך כה בטוח שנכוננו לך עוד כל כך הרבה 'שנות חיים' - שיש לך 'טענה' שאינם עוברים עליך בנעימים, אולי כבר כלו ימי שני חיך, וכל זכות קיומך בעולם אינו אלא בזכות הייסורים והטרדות הבאים עליך, ובזה נשתנה כל מהלך מחשבתו, והחל להבין שבכל הנעשה בעולם יש טעם וסיבה מלמעלה לטובתו הגמורה.

באר הפרשה - פרשת תולדות

זי"ע (תורת אמת, ד"ה וירח את ריח), כי מה מאד נשבר לב יעקב אבינו כשנכנס אל יצחק אביו כשהוא לבוש בבגדי עשו החמודות, ולכן הרגיש יצחק 'ריח טוב' העולה ובא משברון לבו, וע"ז אמר 'ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'', כי כמו שמצינו בעשב הבשמים 'קוטמו ומריח בו', היינו אף כי ככל שעה יש לו ריח טוב, מכל מקום בשעה שקוטמים ומזללים אותו ריחו נודף ביותר, כן הוא בכל יהודי, בשעה שנשבר לבו בקרבו, עולה ממנו 'ריח טוב' ביתר שאת וביתר עוז.

ותפילה הבאה מתוך לב נשבר מתקבלת היא ביותר, כמו שפירשו צדיקים בפרשתן (כה כא) 'ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו, וברש"י 'ויעתר - הרבה והפציר בתפלה', ולכאורה נראה מדבריו שרק יצחק הוצרך להרבות בתפילה ולא רבקה, וביאור הדבר, כי היא היתה 'צדקנית בת רשע' ולבה היה שבור בקרבה בידעה בקרבה מהיכן מוצאה ויחוסה (עיי' טור א"ח סי' נג, ובס"ז סק"ג), על כן עלתה תיכף תפילתה השמימה, אבל יצחק שהיה צדיק בן צדיק לא היה נשבר לבו כל כך (אין לנו שמץ השגה ביצחק אבינו, אלא שיש לנו להתבונן וללמוד לפי דרכנו), ומשום הכי הוכרח להרבות בתפלה.

ואת עשו שנאתי - להתרחק מדרכי עשו הרשע, ולהתבונן בכל דבר על תכליתו

ברש"י ריש פרשתן (כה יט), 'ואלה תולדות יצחק - יעקב ועשו האמורים בפרשה', רמזו בה צדיקים,

לבו נשבר ונדכא שאין כמוהו, כי החשיב את עצמו לגרוע מעשו, וכדאיתא במדרש (בר"ר סה יא-טו) שבאותה שעה היה 'אנוס וכפוף ובוכה, והיה לבו נמס כשעווה', ולא היתה לו אז שום יישות ומציאות, וזו שעת הכושר שאין כמוה לקבל הברכות. ומה לימוד לכל אדם, לפי מה שהוא נבנע ושפל בעיניו כך הוא כלי ראוי ומוכשר לקבל הברכות של יעקב (שהם אוצר בלום של טובה וברכה ברוחניות וגשמיות גם יחד), כי 'מעשה אבות סימן לבנים', עכ"ל"ג.

ברוך זה ביאר ה'כלי יקר' (להלן מה טו) את הטעם שהקדים יעקב את אפרים על פני מנשה הבכור, ואמר (שם יט) 'גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו, וז"ל, אבל מ"מ אחיו הקטן יגדל ממנו, כי הקב"ה בוחר ביותר בקטנים, וכל אדם שיש בו צד קטנות אז ביותר הקב"ה מגביהו לשיתו לאלפי רבבה, כמו שנאמר (דברים ז) 'לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם וגו' כי אתם המעט', וכתוב (ישעיה ס כב) 'הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום'. וקרה זה לכל זרע אברהם, כי ישמעאל בכור לאברהם - נפסל ישמעאל ונבחר יצחק, עשו בכור ליצחק - נפסל עשו ונבחר יעקב, ראובן בכור ליעקב - נפסל ראובן ונבחר יוסף, מנשה בכור ליוסף - נבחר אפרים ביותר, ורמזו זה הלא דבר הוא זהמשכילים יבינו, עכ"ל.

בענין זה, יש בפרשתן (כו כז) 'ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'', ומבאר הרה"ק רבי לייבל אייגער

יג. וכה כתב הרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע (בפירושו על תהילים לד ז) על מה שנאמר 'זה עני קרא וה' שמע ומכל צרותיו הושיעו', כי לכאורה תיבת 'זה' הוא משולל הבנה, שעל איזה עני דיבר הכתוב. ומבאר, שהכתוב בא לגלות לנו מדוע נקרא הדל והאביון בשם 'עני', שהוא נגזר מלשון 'ענייה', שהקב"ה עונה לו, וזהו שאמר דוד המלך ע"ה זה עני קרא, ר"ל טעם הדבר שזה האיש נקרא בשם 'עני', כי ה' שומע ועונה לו ומכל צרותיו הושיעו.

יד. הרה"ק מבערז'אן זי"ע מביא מעשה שהיה ביהודי עשיר שחי בימיו של הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זי"ע אך לא זכה לפרי בטן, ביום מן הימים שלח את נ"ב אל הרה"ק רבי מאיר לבקש ברכתו, וציווה עליה לומר לרבי כי מוכן הוא אפילו להפסיד את רוב עושרו ובלבד שיזכה לזרע של קיימא. כאשר עמדה מול פני הקודש התבלבלה בלשונה ואמרה 'בעלי מוכן אפילו להיות אדם עשיר ובלבד שיזכנו הקב"ה בבנים', נענה רבי מאיר ואמר, נאה אמרת, ולא כדברי השטות שאמר הבעל, שכאילו עליכם 'לוותר' על העשירות בכדי לזכות בזרע של קיימא, וכי היד ה' תקצר להעניק לכם שניהם גם יחד - עשירות וזרע קודש, ועל ידי התפילה בידכם ליהנות מטובו וחסדו הגדול הן עשירות והן בנים ובני בנים.

עפ"ז ביאר הרה"ק מבערז'אן זי"ע את דברי המדרש (בר"ר סג ה) עה"פ 'ויעתר יצחק לנוכח אשתו', אמר רבי יוחנן ששפך תפילות בעושר, שהרי יצחק אבינו עשיר גדול היה, וכדאיתא (בר"ר סד ו) 'זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך', וכאשר ביקש וחילה את פני בוראו שיזכהו בבנים האמין בכל לבו ונפשו כי ביד הקב"ה להעניק לו בנים ולהשאירו בעשירותו, ועל כן ביקש שיזכהו הקב"ה הן בבנים והן בעושר.

שעל כל בר ישראל לדעת שהוא עומד תמיד בפרשת דרכים - ובידו הבחירה אם ללכת בדרכיו של יעקב דרך הטוב ועוה"ב, או בדרכי עשו דרך הרע^{טו}, ועליו לעשות הפרשה - להבדיל בין האור ובין החושך וללכת אחרי ה' ותורתו^{טז}.

בפרשתן (כה כה-ב), 'ויקראו שמו עשו, ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחות בעקב עשו ויקרא שמו יעקב', איתא מהרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע (אות א) לרמוז בשם של יעקב ועשו את מהותם וההבדל שבניהם, כי הנה יעקב אבינו נקרא שמו 'יעקב' על

טו. בפרשתן (כה כד) 'וימלאו ימיה ללדת והנה תומים', כתב הריטב"א (סוף פסחים, בפירושו על הגש"פ ד"ה ואתן ליצחק) לבאר מדוע נולדו יעקב ועשו כתאומים. כי רבים יענו ויאמרו - אין ביכולתי לעסוק בתורה ועבודה, כי מה אעשה שלא נולדתי לאב ואם צדיקים כפלוגי הצדיק, או יאמרו מה אעשה ולא נולדתי בעת ששלט מזל טוב כזמן לידתו של פלוני, או במקום שנולד צדיק פלוני. לזה עשה הקב"ה שיהיו יעקב ועשו תאומים שנולדו לאותם אב ואם באותו המזל ובאותו המקום, ואעפ"כ זה פירש לרשעו וזה פירש לתומו וצדקותו. ללמדך, שלא הטבע גורם ולא המקום גורם כי אם רצונו ועבודתו של אדם הוא הקובע האם יהא כ'יעקב אבינו' או כעשו אחיו...

טז. ולהרחקה זו יבוא רק ע"י קביעת 'גדרים וסייגים', וכה אמר הרה"ק ה'ייטב לב' זי"ע בהספדו על הגה"ק המהר"ם שי"ק זי"ע (נפש יהונתן, בפרשתן) דהנה בעשו כתיב (כה כז) 'ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אוהלים' וצ"ב, מה 'דבר והיפוכו' יש כאן, מה ענין איש שדה ליושב אוהלים, אלא דחז"ל אמרו על הפסוק (שמות כב ל) 'ובשר בשדה טריפה לא תאכלו' ואמרו חז"ל (חולין קטז:) דהיינו בשר שיצא חוץ למחיצתו, וכלומר ש'איש שדה' מרמז על מי שאין לו מחיצות, ולא הציב לעצמו גדרים וסייגים, זה האיש טריפה הוא, לעומתו יעקב אבינו נקרא 'יושב אהל' הוא מוקף מארבע צדדיו במחיצות - גדרים וסייגים להתרחק מן העבירה (ובא לשבח את המהר"ם שכל ימיו הלך בדרכי אבות והציב גדי קדושה), וזה כל ההבדל בין יעקב לעשו - אם יש לאיש גדר וסייג הרי הוא מבני יעקב ולהיפך ח"ו...

והנה יעקב אמר לאביו 'אנכי עשו בכורך' (כו יט), וידועה התמיהה כיצד יאמר כן יעקב אע"ה שהיה עמוד האמת (ועיין רש"י), נוראות מבאר בה הרה"ק ה'חתם סופר' (תורת משה השלם בפרשתן) שהרי באותה שעה היה יעקב לבוש בבגדיו של עשו, ומלבושיו של אדם משפיעים על הלוכלב אותם, ולכן, כשהיה עומד בבגדי עשו לא היה שקר גמור לומר 'אנכי עשו' שהרי כעת הוא נשפע ומקבל ממהותו של עשו.

גם מצינו בפרשתן עד כמה 'המקום' גורם, וכמו שפירש רש"י מה שנאמר (כה כב) 'ויתרוצצו הבנים בקרבה - רבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי ע"ז עשו מפרכס לצאת', והרי שעצם הקרבה לאותם מקומות כבר השפיעה כל כך עד שפרכסו לצאת, ומכאן ילמד האדם עד כמה צריך להרחיק עצמו ממקומות שאינם הגונים.

וכך פירש המגיד מזלאזיץ זי"ע בספרו 'תורי זהב' (כה כה) מה שנאמר ביעקב 'וידו אוחות בעקב עשו', כי ידוע שאין היצר הרע מנסה בתחילה להחטיא את האדם בעברות חמורות, אלא מתחילה מפתה אותו לעברה קלה, בדברים 'שאדם דש בעקבו', ואם ישמע לו ח"ו ימשיך להסית אותו לעברה חמורה יותר, והיום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו לך עבוד ע"ז (שבת קה:), ועיקר עבודתו של אדם שלא לתת לו אפילו פתח קטן שממנו יכנס להפילו, אלא תיכף שכבא להסיתו לדבר קל יעמוד כנגדו להכניעו. וזהו שאמר הכתוב ביעקב 'וידו אוחות בעקב עשו', שמיד כאשר בא 'עשו' הוא היצר הרע להחטיאו בדברים שאדם דש בעקביו הרי ידו של יעקב אוחות בו - ביצר הרע להכניעו. מעין זה פירש הרה"ק ה'אורח לחיים' מזלאטשוב זי"ע (ד"ה א"י וידו) 'כלומר, העברות שהיה עשו דש בעקביו ולא היה אצלו שום נדנד עבירה, יעקב אחז בהם ושמרם מאוד מאוד לעשותם'.

כדברים האלו כתב הרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע (בפרשתן ד"ה ולאום) לפרש מה שאמרו חז"ל (מגילה ו.) על הפסוק 'ולאום מלאום יאמץ' - כשזה קם זה נופל, וז"ל, אי אפשר שיהיו שני הדברים ביחד, אם יהודי מיקל לעצמו בענין כלשהו נעשה לבסוף קל, ואם הוא מיקל עוד יותר סופו שהוא נעשה קל שבקלים ח"ו. הכלל הוא, שאסור לזוז אפילו כחוט השערה מגבול הקדושה.

נוראות אמר הגה"ק ה'בן איש חי' זי"ע (עיי' בא"ח דרשות, פרשת בהעלותך ד"ה וכי תבואו מלחמה) בדברי חז"ל (בר"ר סה כ) על הפסוק בפרשתן (כו כב) 'הקול קול יעקב והידים ידי עשו' - בשעה שיעקב מרכין בקולו (נחלש מלהשמיע קולו בתורה ובתפלה) ידי עשו שולטות, ולכאורה קשה מדוע הזכירו את הידים, והרי עיקר כוחו של עשו הוא בחרב, וכמו שברכו

באר הפרשה - פרשת תולדות

שם ש'ידו אוחות בעקב', ועקב הוא גם מלשון 'סוף', כי כך הייתה דרכו של יעקב אבינו, להביט בכל עת נסיון אל סוף דבר", והיה מתבונן על תכליתו האם יצא מכך טוב או רע, ורק לפי"ז גמר אומר אם לעשות הדבר או לאו"ה. משא"כ עשו כשמו הוא 'עשו' מלשון עשיה, מעולם לא עמד להתבונן קודם עשותו איזו פעולה, האם ירוויח מעשות זאת או יפסיד ברוחניות

ואף בגשמויות, אלא עשאה בלא מחשבות רבות, ועל כן עשה תועבות רבות כי לא היה מחשב חשבוננו של עולם לאן אתה הולך, אלא חי את הרגע ואת התאוה שבערה בו בעת הזאת"ט.

הרה"ק מליסקא זי"ע (אך פרי תבואה בפרשתן) מבאר הרמז בקריאת השמות עשו ויעקב, על פי מה ששמע

יצחק 'על חרבך תחיה' (פסוק מ), וה'יד' אינה אלא אוחות את החרב. וביאר על פי מה שאמרו חז"ל (בר"ר ה י) בשעה שנברא הברזל בששת ימי בראשית התחילו כל האילנות מרתתים ומתייראים, כי עתה נברא הברזל שממנו עשוי הגרזן שהוא משחית וגודע את העצים, 'אמר להם הברזל, מה לכם מרתתים, עץ מכם אל יכנס בי ואין אחד מכם ניזוק', כלומר, שאי אפשר לחטוב את העץ רק על ידי הברזל שבראש הגרזן, כי עדיין נצרך להשים בתוכו חתיכת עץ שתשמש כ'בית יד', ואז יוכל חוטב העצים להניף ידו בחזקה לגדוע את העץ. ונמצא שכל כוחו של ה'ברזל' כנגד ה'עצים' הוא רק באמצעות ה'עצים' עצמם. וזהו שדייקו חז"ל בלשונם על ידי עשו, שאף שעשו קיבל את כח ה'חרב' מיצחק, אך אי אפשר לחרב בלא בית יד, ועל דרך זה אין עשו יכול להשתמש בכוחו אלא אם יש לו 'סיוע' מיעקב, והיינו באופן שנחלש קול יעקב. ובזה ביאר היטב לשון התפלה (מוסף של שלוש רגלים) 'ואין אנחנו יכולים לעשות חובותינו בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני היד שנשתלחה במקדשך, ש'יד' זה מורה על ה'בית יד' והסיוע שנתנו בעוונותינו לעשו וממשיכי דרכו, שרק מכח זה היו יכולים להחריב את בית המקדש. וכדרך שהדברים אמורים בכלל כך נאמרו גם לפרט, שאי אפשר ליצר הרע להחריב את בית המקדש הפרטי של כל אחד ואחד אלא אם נותן לו 'יד' - על ידי שאינו עומד כחומה בצורה על גדרי הקדושה. ושומר נפשו ירחק מלסייע לשונא הגדול הוא היצה"ר לכבוש את מקדשו ותפארתו.

ועד היכן הדברים מגיעים יש ללמוד ממה שכתב 'רבינו בחיי' לבאר בדברי הכתוב בפרשתן (כו טו-כא) 'וכל הבארות אשר חפרו... וישב יצחק ויחפור את בארות המים... ויקרא להם שמות כשמות אשר קרא להן אבינו... הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ', וז"ל, יגיד הכתוב, כי מתוך הקנאה שנתקנאו בו פלישתים סתמו כל הבארות אשר חפרו בימי אברהם אבינו, כדי שלא יוכל יצחק להועיל עצמו בהן ולהשקות זריעותיו ומקנהו, ואח"כ נתגבר יצחק וחזר וחפר אותן, וקרא להם כשמות אשר קרא להן אבינו, ועשה כן לכבוד אבינו. וממה שהתורה הודיעה זה, נראה שנחשב לו לזכות. ויש בזה התעוררות, וקל וחומר, שלא ישנה אדם מדרך אבותיו, שהרי יצחק אפילו את שמות הבארות שקרא אבינו לא רצה לשנותן, וזה קל וחומר לדרכי האבות ומנהגותיהם ומוסר שלהם, ואולי מפני זה לא נשתנה שמו כמו שאר האבות (אברם לאברהם, יעקב לישראל) וזו מידה כנגד מידה עכ"ל, ודבר שפתים אך למותר.

יז. ושמעתי מחכם אחד דיש לרמז, דיעקב חלקו הוא ה'עולם הבא' היינו שמחשבתו נעוצה במה שיבא להבא, מה יעלה בסוף כל דבר ותכליתו. משא"כ עשוי שנטל 'עולם הזה' (עי' תנא דבי אליהו זוטא פי"ט; וזה"ק ח"א קמג:), כלומר, שכל מעייניו נתונים רק במה שלפניו הניתן להראותו באצבע, 'זה' ותו לא, כאותה בהמה שאיננה רואה אלא את אשר לפניו באותו רגע, מבלי לחשב הפסד מצוה כנגד שכרה.

יח. וביותר הדברים אמורים לענין ה'דיבור', כמאמר החכם, בטרם שהוצאת הדיבור מפיו הינך הבעלים על הדיבור, אבל לאחר שהוצאתו מפיו הרי הוא בעלים עליך, כי לעולם לא תוכל להחזירו אפילו בעד כל הון דעלמא (כי גם אם תזהיר באלפי אזהרות את מי ששמע אותך מדבר, אל תאמר לפלוני שכך וכך אמרתי, מי ערב בעדך שישמע לקולך, והרי הדבר שכיח שאף הוא יספר לאחר ויזהירו שלא לספר לאחרים...), על כן 'חשוב הדיבור קודם שתוציאנו מפיו' (אגרת הרמב"ן).

יט. אמנם דרכו של יצר - לבלבל את האדם בעת הנסיון, וכן מצינו אצל עשו הרשע, שהיה מתאונן על יעקב 'את בכורת לקח' ויעקבני זה פעמיים, ואינו מובן כלל, איזה טענה יש לו לעשו על יעקב, הלא הוא בכבודו ובעצמו מכר את בכורתו תמורת נזיד עדשים בשטר 'כתוב' וחתום, ומהי טענתו על יעקב, אלא, שאמנם, בשעת מעשה, כשהיה עיף ויגע, לא ראה לנגד עיניו כי אם 'נזיד עדשים', ורק לאחר מכן כששבה אליו דעתו החל זועק מרה 'את בכורת לקח'.

מליסקא שכל זה נאמר רק לגבי ישראל שהם משלימים עצמם ע"י עבודתו ית', וכביכול האדם שותף בבריאתו, אבל אומות העולם הרי הם כ'חמור', וכדרשת חז"ל על הפסוק (כב ה) 'שבו לכם פה עם החמור - עם הדומה לחמור', ואינם בגדר 'אדם' (שם פא.), וממילא הרי הם 'עשויים' כבר מתחילתם. ומשום כך היה עשו כבר מלידתו 'עשוי' ומושלם², אמנם בעקב נאמר 'וידו אוחות בעקב עשו', כלומר שעדיין אינו עשוי אלא ידו אוחות בעשייה בכדי להשלים עצמו על ידי מעשיו הטובים, ומהאי טעמא קרא לו הקב"ה יעקב (רש"י) להורות עד כמה חביב לפני הקב"ה עבודת האדם ויגיעתו.

מהרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע (ונדפס בספרו פר' בראשית, ד"ה א"י ולי מה יקרו) בשם בעל העיקרים, שכשנדקדק בפסוקי התורה בפרשת בריאת העולם נמצא שעל כל בריאה ובריאה אמר הקב"ה 'כי טוב' חוץ מבריאת האדם שם לא נזכר כן. ומבאר טעמא דמילתא, ש'שלימות' בריאת האדם היא רק לאחר שיתקן עצמו בעבודתו, אבל בשעה שבראו הקב"ה לא היה אלא בהמה בצורת אדם, ולא שייך לומר על בריאה זו 'כי טוב' שעדיין לא נגמרה. וזהו שאמר הקב"ה (בראשית א כו) 'נעשה אדם', שכביכול אמר הקב"ה לאדם הבה יחדיו 'נעשה אדם', הקב"ה בעצם הבריאה והאדם על ידי עבודתך. וכתב הרה"ק

כתיב (כה ל) 'ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא מן האדום האדום הזה על כן קרא שמו אדום', וצריך ביאור, מדוע נקרא 'אדום' ולא 'הלעטיני' או 'נא'. אלא ששמו של אדם ניתן לו על שם 'מהותו', וכאן כשנכנס עשו הביתה לא ראה כלום לנגד עיניו, כי אם אָדום - אָדום, ולא חשב אף לרגע אחד האם 'אדום' זה מאכל אדם או מאכל בהמה, האם קשה הוא או רך, האם מזיק הוא לבריאות או לאו, אלא 'אדום... אדום...' ותו לא מידי, על כן קרא שמו אדום כי זאת הייתה כל מהותו, לבקש ולשאול כל אשר תאוה נפשו מבלי לחקור האם טוב הוא הדבר אם לאו. ושומר נפשו ירחק מהנהגה זאת.

בספר 'מרגניתא דבי רבנן' (משנת תרמ"ו) הביא במערכת תפילה זו"ל. הרה"ק רבי זאב מזיטאמיר הביט פעם אחת בחלון ואמר לאנשיו ראו נא הנה לביבה ממולאת גבינה פורחת בחוץ, והביטו, ותמהו על דבריו, כי לעיניהם היה נראה אברך רץ כחץ בהתלהבות עם 'טלית ותפילין' שלו להתפלל, אמר להם הרה"ק, על תתמהו, כי אותו האברך שראיתם אותו רץ להתפלל, אין תוכו כבדו, כי כוונתו מה שהוא רץ הוא מפני שחמותו אמרה לו שילך מהרה להתפלל כדי שהלביבות הממולאות גבינה שמבשלת על ארוחות הבוקר לא יהיו קרים, ובמחשבה הזאת רץ, ולא היה לו רעיון אחר כי אם זה, ונדע מהבעש"ט שכל מקום שמחשבתו של אדם שם הוא כולו, ולכן ראיתו בדמות לביבה.

בספר 'מענה שמחה' (מאטערסדארף, בעמוד כבישת היצר) מביא את דברי זקנו הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע עה"פ (תהלים יב ט) 'סביב רשעים יתהלכון', שהרשעים, כל פעולתם וחייהם תמיד סובבים על ציר אחד, שאוכל ושותה ומפטם גופו כדי שיהיה לו כח לעסוק בסחורה להרבות הונו, ולמה לו ההון שמאסף - כדי שיוכל להתענג בתענוגי שרים, ומה יקרה כשיתענג - יהיה לו כח לעבוד וחוזר חלילה כל ימי חייו, מה שאין כן הצדיק, אוכל לשובע נפשו כדי שיוכל לעסוק בתורה ויהיה לבו פנוי ללמוד בהרחבת הדעת, עוסק בסחורה כדי שיוכל לעשות חסד וצדקה ולגדל בניו לת"ת ונמצא שכל עשייתו הוא לתכלית נכבד.

כענין הזה רמז כ"ק האדמו"ר מסקולען זצ"ל (נועם אליעזר בפרשתו) ומקדים להביא את דברי ה'מגיד מדובנא' המפרש את דברי הגמרא (ביצה טו.) 'הני בבליאי טפשאי דאכלא נהמא בנהמא', דהכוונה שהם אוכלים בכדי שיהיה להם כח לאכול שוב (עובדים כדי להרויח מעות, ומרויחים מעות כדי לאכול, אוכלים כדי שיהיה להם כח לעבוד) וכגלגל החוזר חיים את ימי חייהם, משא"כ יהודי אוכל כדי שיהיה לו כח לעבודת השי"ת, ותמיד יש לו תועלת נצחי ורוחני מעבודתו. עפ"ז ביאר הרה"ק מסקולען את הכתוב 'ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא מן האדום האדום הזה על כן קרא שמו אדום', וצ"ב, וכי עבור שהכריז כן פעם אחת יקראו לו לעולם 'אדום', אלא ביאורו, שלא היה כאן 'פליטת פה' פעם אחת, רק זה היה מהות חייו שהיה עובד כגלגל החוזר, אדום בשביל אדום, היינו אוכל כדי... לאכול שוב בלי שום 'תחנה סופית' או תועלת נצחי מכל מעשיו.

כ. ברש"י על הפסוק (כה כה) 'ויקראו שמו עשו - הכל קראו לו כן, לפי שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה'. ובאמת שמו מורה על טבעו ומהותו, כי אין ברצונו של עשו להתאמץ ולהתייגע אלא אוהב את המנוחה והעצלנות וכאילו כבר הכל עשוי.

באר הפרשה - פרשת תולדות

ולאום מלאום יאמץ - שלימותו של יעקב ע"י עשו העומד לפניו לשטנו

נוראות כתב הרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע, (בר"ה עוד נראה לפרש... כי הנה שמעתי בחלום) דלכאורה קשה מה טענה היא על עשו שהיה 'רשע', הלא עוד בהיותו עובר במעי אמו טרם היה לו יצר הרע [כמסקנתו של רבינו הקדוש (בסנהדרין צא:)] שיצה"ר בא בעת הלידה] כבר היה מפרכם לצאת לבתי ע"ז, והיינו שעצם יצירתו

הייתה ברע, ומה טענה יש עליו עד שרשע יקרא כ"א, אלא מבאר הרה"ק, שאכן עשו נולד ב'שבע רע', ומכאן רגל ועד ראש לא היה בו מתום, לאידך, יעקב אבינו נולד בקדושה עילאה לאין ערוך, אמנם מאחר ו'תאומים' הם היה בהם 'עירוב' מעט זה בזה, ולכן אחו יעקב בעקבו של עשו הרשע, לרמוז שנדבק בו מרשעותו של עשו, וכן נדבק בעשו מעט מקדושתו של יעקב, וזו הייתה כל עבודתם בהאי עלמא - על יעקב להסיר

וכמו שפירשו במה שאמר ליעקב 'הלעיטני נא מן האדום האדום הזה' (כה ל) - שביקש שישפוך את הנזיד לתוך פיו, ואפילו פעולה קטנה כאכילה עם הכף מתוך הקערה לא אבה עשות. וכך עניינו גם בעבודת ה' שסמך על כך שהוא 'בן של קדושים' - בנו של יצחק ובן בנו של אברהם אבינו, וכבר אינו צריך לעשות כלום לחובתו בעולמו. לא כן היא מידתו של יעקב שתמיד היה 'גע' בעבודה, וכפי שהעיד עליו הכתוב (להלן לב כט) 'כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל'. וכפי שפירש הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ו) במה שנאמר (כו יח) 'וישב יצחק ויחפור את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם', שהנה אברהם יצחק ויעקב הם המה האבות הקדושים, כי כל אחד מהם היה 'אב' בפני עצמו - שלא סמך על זכות אבותיו אלא נתייגע מעצמו, וזהו שאמר הכתוב 'וישב יצחק ויחפור את בארות המים', שמעצמו נתייגע 'לחפור'. ומהאי טעמא היה יעקב מפרכם לצאת לבתי מדרשות אף שלמד תורה במעי אמו מפני מלאך, כי יעקב נתאוה לחיי יגיעה, חיים שיש בהם יגיעה ועבודה. וז"ל ה'מסילת ישרים' פי"ט (בביאור חלקי החסידות): בעלי הדעה האמיתית כו' כל מה שיתגברו עיכובים נגדם עד שיצטרכו הם יותר כח להעבירם, הנה יאמץ ליבם וישמחו להראות תוקף אמונתם, כשר צבא הרשום בגבורה אשר יבחר לו תמיד במלחמה החזקה יותר, להראות תקפו בנצחונה כו'.

ובזה יש לבאר מה שכתב הבעל הטורים (כה כה) 'עשו' בגימטריא 'שלום', ולכאורה תימה רבתי היא וכי עשו הוא איש השלום והלא בעודו במעי אמו כבר נלחם עם יעקב אחיו, וכולו אדמוני שופך דמים אשר ברכתו ותפארתו היא 'על חרבך תחיה', ומה לו ולשלום, אלא שכך היא מידתו של אותו רשע להיות במריבה עם כל העולם אך עם עצמו ו'יצריו' הקשים הוא חי בשלום ובשלווה... לא יחלוק על יצרו, ולא ילחם לשבור את טבעו ומידותיו, אכן מידתו של יעקב היא ההיפך מן הקצה אל הקצה, עם כל העולם כולו הוא שרוי בשלום ושלווה חוץ מעם עצמו, ולעולם מרגיז יצרו הטוב על יצרו הרע.

רמז נפלא מצינו ב'שערי תשובה' בהלכות פסח (או"ח סי' תפ"ב סק"א) בשם מו"ה רבי מאיר עראמה זי"ע לפרש במאמר הכתוב (עובדיה א י) 'מחמס אחיך יעקב תכסך בושה', שבא הכתוב להוכיח את עשו, בא וראה כיצד התאמץ אחיך יעקב 'לחמוס' את הברכות, ועשה תחבולות בערמה להשיגם, ואף שלכאורה היה זה היפך מידתו - מידת האמת, אך הכל היה כדאי בעיניו בשביל לזכות בברכות 'להחיות עצמו חיי עולם', ואילו עשו היה בידו לקנות לעצמו כל טוב שבעולם, ומאס בטוב ובחר ברע, וזהו שאמר הכתוב מחמס אחיך יעקב - מהנהגת ה'חמס' שעשה יעקב תבוא בושה ותכסה את פניך. ומסיים ה'שערי תשובה' והדברים עתיקים, מדבש מתוקים'. וכל זאת ללמדנו שלא להיות מתלמידיו של עשו הרשע, לאבד כל העולמות בעצלות וברפיון ידיים, אלא לילך בדרכי אבות ולרדוף אחר הטוב.

כא. אמנם הגאון רבי שמואל ראזנבערג זצ"ל אב"ד אונדסדארף מבאר (בספרו באר שמואל) במה דכתיב בפרשתו (כה כב) 'ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי', כי טענת רבקה היתה, שכנראה כבר קיבלו תכונותיהם ואין להם בחירה לבחור בטוב או רע רק כבר הוחלט עתידם שיעקב יהיה צדיק ועשו יהיה רשע, ותאמר 'אם כן למה זה אנכי' הרי לא נולד האדם אלא כדי שיהיה לו מלחמה והזדמנות 'לבחור בטוב' על ידי יגיעת עצמו ומלחמה שלו, והשיב לה בבית שם ועבר שני גויים בבטן, כי רק על דרך 'הכלל' הם מעותדים להיות כל אחד מה שהיא, אבל כל אחד מהם עדיין יעמוד בקשרי מלחמה, ברצותו ייטיב מעשיו וברצותו ח"ו... וממילא אין יציאתם לאויר העולם ללא תועלת.

מששמע יצחק כי בן, אמר אם אכן יש לו שייכות ל'ערמה', מתוך רשעותו של עשו שנדבקה בו, ועליו להתייגע להיטהר ממנה, אזי גם ברוך יהיה (שם ל).

וידע שעיקר סיבת יצירת ה'עשו' - צד הרע, הייתה כדי לזכות את ישראל בהתגברם עליו^{כב}. וכך פירש הרה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע (ד"ה ותלך) דכתיב בפרשתו (כה כב-כג) 'ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם בן למה זה אנכי ותלך לדרוש את ה', ויאמר ה' לך שני גוים... ולאום מלאום יאמין, וצ"ב, ומהו המקרה הנורא שמחמתו הוכרחה למהר 'לדרוש את ה' ומה השיבו לה. אלא, שבוודאי ידעה רבקה שיהיה לה בן רשע, וכמו שדרשו חז"ל (נדרים לא.) כי ביצחק ייקרא לך זרע - ולא כל יצחק. אלא שבאה לשאול למה נגזר עליה בן, וביחוד, אחר שהתפללה על הבנים מדוע יארע לה בן, 'ויאמר ה' לה שני גוים בבטןך... ולאום מלאום יאמין, פירושו, כי דייקא אחר ששמע ה' את תפילתה נתן לה בן צדיק, ולשלימות צדקותו 'זיכהו' שיוולד יחד עמו עשו אשר יעמוד לנגדו כל ימי חייו, וחדשים לבקרים יעמיד כנגדו 'מניעות' מעסק התורה והעבודה ומכל דבר שבקדושה^{כג}, ואף בחיי העולם הזה ירדפהו מבלי לתת לו מנוח, וכשיעקב יתגבר עליו משם יבוא לתכליתו הטובה^{כד} ונתמלאו משאלות לבה של רבקה באופן הכי נאות על צד היותר טוב, וזהו אומרו ולאום, כלומר הבן הצדיק, מלאום - ע"י אחיו הרשע יאמין - יגיע לידי צדקותו ומדרגותיו הגבוהות, ודייקא על ידו יגיע

לגמרי את זוהמת עשו מעליו, ואילו על עשו להגדיל ולרבות את חלקו של יעקב אשר בו - שהוא עצמו יתעלה ויתעבד לטב, ולכן קרא הקב"ה בעצמו את שמו 'יעקב' על שם אחיות העקב, כי זה עיקר חשיבותו ש'ידו אוזות' בעקב עשו - כי יש לו שייכות עם הרע, והוא מתגבר על הרע הזה, כי זה כל האדם, ורק מזה יש לבורא נחת רוח.

יש שביארו, שמהאי טעמא רצה יצחק לברך את עשו, כי בראותו שהוא נוצר ונולד עם טבעים רעים וקשים, אמר, הנה בני זה נולד בתכונות רעות ומנונות ולכן יצא ממנו מה שיצא, על בן אברכהו, שהרי איננו אשם במצבו זה, ואילו לעומתו יעקב אחיו אין מגיע לו שכר שהרי צדיק גמור הוא בטבעו מלידה. באותה שעה נכנס אליו יעקב, ואמר לו - אנכי עשו בכורך (כו יט), דע לך אבי, שאינני צדיק גמור כמו שחשבת, אלא נדבק בי מרשעותו של עשו, ויגיעה רבה עלי להתייגע בל ימי חי להיטהר מזה, ומכיוון שכן, אף לי חלק ונחלה ב'ברכות'. כשמוע יצחק את דבריו, קרא לו וימש את ידיו ואמר 'הקול קול יעקב והידים ידי עשו', אכן קולך הוא קול הקדושה, אך רואה אני שנורקה בך ממידותיו של עשו הרשע ע"י וידו אוזות נדבקה בך ממידותיו של עשו, ועל בן אברכך ב'יתן לך'.

עפי"ז יבואר נמי כי כשחזר עשו הרשע מצדו נענה וזעק 'הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמיים' (שם לו).

כב. חידוש נפלא מחדש הרה"ק רבי צבי מזידיטשוב זי"ע (בספר בית ישראל בפרשתו) ומרמז זאת בקרא, 'אלה תולדות יצחק, וברש"י, יעקב ועשו האמורים בפרשה, כי 'תולדות יצחק' מרמז לשמחה, כיצד יבוא לידי שמחה - ע"י יעקב ועשו האמורים בפרשה', כלומר, ע"י שילחם מלחמת היצר בין היצה"ט ויצה"ר יבוא לידי שמחה.

כג. וכבר אמר אחד מנקייה הדעת בצחות, 'חברותא' יש לי בכל עת הלימודים, חברותא זה 'דייקן' נפלא הוא, ומתייצב בכל יום בשעה שקבעתי מאתמול לעסוק היום בתורה, לעולם לא יאחר לבוא אפילו ברגע אחד... אף יקדים אותי, כי בכל עת בואי לביהמ"ד מוצא אני כי כבר הוא יושב בסמוך למקומי וממתין לי שאבוא. ולא עוד שהוא בעל כשרון גדול... מוחו שנון ומחודד... לעת הצורך ילמדני סוגיות שלימות על 'דרך הפלפול' הפלא ופלא, ושמא תרצו לדעת מיהו ומהו - זה ה'יצר' בכבודו ובעצמו... שעדיין עומד על משמרתו יומם ולילה לא ישבותו.

כד. ודע, כי לא רק ברוחניות הדברים אמורים, אלא כל חיותו של האדם בזה העולם בא לו מהקושי העובר עליו, וכל חיותו של אדם אינה אלא ממה שיש לו התנגדויות ומלחמות ורק מכח זה חייו חיים, ובלא"ה אין חייו חיים, אלא שהמשכיל יעבור את הקושי בתורה ועבודה ועי"ז ינצל מעבור אותם בענייני העולם. כך כתב הרה"ק תחיה'. הנה לגבי בני ישראל כתיב (ויקרא כו ו) 'ונתתי שלום בארץ וחרב לא תעבור בארצכם', ויובן בהקדמת דברי חז"ל (אבות ד כב) 'על כרחך אתה חי, ועל דרך מליצה פירשו חיותו של אדם באה לו מה'על כרחך' (דאגות הבאים על האדם בעל כורחו, מהם חיותו), כי הבטלה מביאה לידי שעמום (כתובות נט:), ומי שיש לו כל משאלותיו בלי שום מניעה

באר הפרשה - פרשת תולדות

להיות בחיר שבאבות (בר"ר עו א) ²⁷, כי מבלעדי העשו לא היה להקב"ה כל חפץ בו, שהרי 'מלאכים שאין בהם יצר הרע' יש לו די בשמי ערבות, לאלפים ולרבבות.

ולהתחיל הכל מחדש - כאילו עתה נולד, ועשו הוא הסט"א מבזה את חשיבות ההתחלה, והוא מנסה להערים הררי קשיים על האדם לבל יתחיל מחדש, בטענות שונות ומשונות, שגם אתמול רצה להתחדש וכנהנה רבות ²⁸, וזאת מוטל עלינו לדעת שאין זה אלא עצת היצר ותו לא ²⁹.

את בכורתך - מעלת היהודי שמתחיל בכל עת מחדש

בפרשתן (כה לד), 'ויבז עשו את הבכורה', הנה ה'בכורה' מרמות על עבודת האדם להתחדש בכל עת, כי היא עיקר עבודתו של איש יהודי, להתחזק תדיר לעזוב דרכים ישנות ³⁰ ולחדש כנשר נעוריו מבלי

יום יום מואס בחייו, וכבר היה מעשה בזמנינו, מי שאיבד עצמו לדעת, והניח אחריו מכתב כי מרוב עשרו וכל תאוותיו הוא מואס בעולם, והרג את עצמו. (ועל כן נתן הקב"ה בטבע העולם) שיהיה אדם דואג ומצטער, וחוזר ומרוויח, יורד ועולה, קונה ומוכר, עתים רעה עתים טובה, ואין לו שלום ומנוחה בדעתו, ולעולם עייף וייגע, וזה הוא כל חיותו.

וזה פירוש 'על חרבך תחיה', אין הכוונה לחרב המלחמה, אלא, שתמיד יהיה לוחם עם עצמו ומשם חיותו, כי לולא כן (והיה מתברך רק שאר הברכות, בלא ברכת על חרבך תחיה) והיה יושב במשמני הארץ זו איטליה של יוון (בר"ר סז ו), היה מואס בחייו כשור פטם ההולך למות. לכן, בירכו 'על חרבך' - מזה 'תחיה'. אמנם, כל זה אינו אלא גבי אומות עולם, אבל בני ישראל יבואו לידי חיותם ביגיעה ב'יפה שעה בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי העוה"ב', וכדכתיב (דברים ל כ) 'כי הוא חייך ואורך ימך', וכתיב (שם יט) 'ובחרת בחיים'... ולכן אמר להם בברכו אותם (ויקרא כו ד-ו) 'ונתתי גשמיכם בעתם והשיג לכם דיש את בציר... וחרב לא תעבור בארצכם' כי אחרי שהם מקיימים התורה - בחוקותי תלכו, כבר יש להם חיות מ'עמל' התורה ואינם נצרכים לחרב וטרדות כפשוטו. רק 'עשו' נצרך ל'על כרחק' של קושי וטרדות בעולם הזה... אבל יעקב בבחירתו לעמול בתורה, חוסך מעצמו שאר יסורי העולם הזה.

ומצינו לרמז ענין נפלא בפסוק (כו כ-כא) 'ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים ויקרא שם הבאר עשק כי התעשקו עמו... ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה' והרי לא כתוב כאן כלל מי ניצח בזאת המריבה ביניהם, כי כל ענין הבארות רומז למילי דשמיא, וכאן למדנו שבענייני עבודת ה' אין כל נפקא מינה מי ניצח ומי הפסיד, אלא העיקר הוא לריב ולערוך מלחמת קודש באותו צר הצורר אותנו, ומנסה בכל עת ושעה להכשילנו ולהורידנו לבאר שחת.

כה. כה אמר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, שהרי אמרו חז"ל (תנחומא הקדום והישן כה כט, זוה"ק ח"א קמב:) שבו ביום שמת אברהם אבינו מת נמרוד. ביום שמת יעקב אבינו מת עשיו אחיו (סוטה יג.). גם אצל משה רבינו נאמר (במדבר לא ב) 'נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר תאסף את עמך', כלומר, כשימותו המדיינים ובלעם הרשע מיד ימות גם משה רבינו. וביאור הדבר, כי כל חיי האדם הם למען מלחמתו כנגד הטומאה העומדת לנגדו להכשילו ולהפילו. ע"כ, באותו יום שמת נמרוד שהוא היה ה'כנגד' לעומת אברהם אבינו בע"כ אף אברהם הסתלק, כיו"ב מת יעקב אבינו כשמת עשו כי כל חיותו לא הייתה אלא מכוחו של עשיו המתנגד. וכן מתנגדו של משה היה 'בלעם', וכמו"ש חז"ל (במד"ר יד כ) 'לא קם בישראל עוד נביא כמשה, בישראל לא קם אבל באומות העולם קם, ומאן הוא - בלעם', ע"כ מיד במיתת בלעם נאסף משה רבינו אל עמיו.

כו. ובזה ביארו בדרך הרמז בדרכם של גויי הארצות לחוג יום אידם ביום ראשון, כי המה רוצים לתפוס את כח ההתחדשות מיד בני ישראל, על כן יערכו חג בתחילת השבוע החדש, אבל, לעומתם מקדימים בני ישראל ע"י זה שהם מוסיפים מחול על הקודש בצאת השבת, ונמצא שהרגעים הראשונים של ששת ימי המעשה הם קדושים לה' בקדושת השבת, ובזה ממשיכים על עצמם את הכח להתחדש. ולכן סעודה שלישית בשב"ק היא כנגד יעקב אבינו (וכנוסח התפילה שאומרים 'הנה אנכי בא לקיים מצות סעודה שלישית של שבת נגד יעקב וכו', ויקום בנו מקרא שכתוב והאכלתיך נחלת יעקב אביך), כי כח ההתחדשות הוא נחלת יעקב אבינו שקנה את הבכורה מעשו הרשע.

כז. כך אמר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (ח"ח על התורה בפרשתו), וז"ל, ענין הבארות אשר חפר יצחק מלמדנו שלעולם לא ירפה האדם את ידיו מלהמשיך את העסק אשר התחיל, אל יאוש ואל כשלון, אם יצחק אבינו חפר ולא מצא מים חפר באר אחרת, עד שמצא מים, ואם רבו עליה חפר באר אחרת, וכ"כ המשיך במלאכת החפירה עד שסוף דבר חפר ומצא באר שלא רבו עליה, וקרא שמה 'רחובות'. כן הדבר בכל העניינים החומריים והרוחניים, הן

ושעתו, המקום בו עומד עכשיו והזמן בו שרוי ולא יחשוב אילו הייתי במקום אחר או שמא בזמן אחר הייתי מצליח יותר.

הגה"ק רבי מרדכי חיים סלאנים זי"ע היה רגיל לומר (הובא במאמר מרדכי), שהנה חז"ל דרשו על האמור (כה כג) 'ולאום מלאום יאמין' - כשזה קם זה נופל, ויש לדקדק בלשון חכמים מרפא שלא אמרו כשזה נופל זה קם אלא כשזה קם זה נופל, ללמדנו שאפילו אם שקוע האדם ב'בוין' עד למעלה ראש אך תיכף כשמתמלא רוח חיווק 'וזה קם' מיד מחליש את היצר וזה נופל...'

להביט על הכשלונות שהיו לו בעבר^{כט}, וכמו שאמרו בעלי הרמז בנוסח הברכה בתפילת שמו"ע 'זהסר ממנו יגון ואנחה', שהר"ת הוא 'היום', שהמעמיד לנגד עיניו רק את היום בו עומד מסיר מעצמו יגון ואנחה, כי כל 'חשבונות הרבים' אינם מביאים לידי התעלות אלא רק לעצבות ולמרה שחורה רח"ל. ובה היה אומר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע בלישנא דגמרא (ערכין כד.) 'אין להקדש אלא מקומו ושעתו' (ובפשוטו הכוונה שאין שמים ומעריכים הפץ השיך להקדש שרוצים לפדותו לחולין אלא לפי דמיו ושווי במקום בו נמצא עתה ובזמן הזה, אכן רמז יש בדבר) שהכלל הראשון למקרא קודש הוא, שיעמיד לנגד עיניו רק את מקומו

במסחר והן בלמוד התורה ואם מי שהוא אינו מצליח בתחלה בלמודו, אל יעזוב את התורה - כי 'סוף הכבוד לבוא', ואם נכשל תחלה אבל יעמוד על אמתתה לבסוף.

כח. מעשה ביהודי שהיה אוכל ואוכל... ומידות גופו עלו ונתעלו לאורך ולרוחב עד כדי סכנה לחייו, מה עשה, הלך אל הרופא והלה נתן לו 'סדר אכילה' (דייאט) שבבוקר יאכל רק שני חתיכות לחם מ'קמח מלא' בצהריים רק 'תוספת אחת' ובערב רק ירקות, בני ביתו הכינו עבורו את סדר המאכל במסירות ונאמנות, אך דא עקא שכבר עברו ג' חדשים ועדיין לא זז מאומה, ולא עוד אלא שמידותיו המשיכו לעלות מעלה מעלה... עד שקראו לו בני ביתו לאסיפה דחופה - לשמוע האם הוא אוכל את כל מה שהיא מכינה לו כציווי הרופא... והוברר הדבר, שאכן, הוא אוכל כציווי הרופא בשלימות אבל לטענתו הוא מחזיק את הדייאט של עשו, המה ראו כן תמהו - מה הוא סח, והסביר להם בדברי הכתוב בסוף פרשתן (כה ח-ט) 'וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו, וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות על נשיו לו לאשה', וברש"י, 'הוסיף רשעה על רשעתו (ר"ל מרשעת על מרשעיות שהיו לו כבר וק"ל) שלא גרש את הראשונות', גם הוא כמותו, לא עזב את סדר אכילתו, אלא שהוסיף על סדרי אכילתו כמנהגו עד היום גם את ציווי הרופא, ומה הועילו חכמים בתקנתם... כי כוונת הרופא הייתה שיחדול מהרגלי אכילתו הנלוזים ומעתה יאכל רק מה שהרופא מצווהו. כע"ז אמרו בעלי המשל להמשיל, למי שהבין בדעתו כי הנהגתו איננה ראויה, והוא מהלך בדרכים עקלקלות - היפך מהקדושה ורצון הבורא, מה עשה התחיל לעסוק בתורה ועבודה, אבל עליו לדעת כי לא סגי בזה, כי כל עוד שאיננו עוזב לגמרי את הרגליו הנושנים הרי הוא כאותו 'חכם' שלא חדל מאכילתו הסוררת ורק הוסיף אכילה נוספת...

כט. כה כתב הרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע, וז"ל. 'ותלך לדרוש את ה'" (כה כב), ופירש רש"י להגיד לה מה תהא בסופה, אמר אא"ז זצוק"ל ששמע בילדותו מאחד בדרך צחות, כי רבקה סברה שהוא ולד אחד וכיוון שראתה שפעם מפרכס לתורה ופעם להיפוך שפטה בדעתה שהילד היולד יהיה הפכפך, לפעמים טוב ולפעמים רע, והעולם אומרים אם הסוף טוב הכל טוב, היינו אם על כל פנים קודם המיתה יהיה טוב, אז יהיה לו תיקון. על כן הלכה לדרוש מה יהיה בסופו של אותו הולד, היינו קודם המיתה אם על כל פנים בסופו יהיה טוב, עכ"ד (וכן הוא במהר"ם שיק על התורה).

נוראות מצינו בענין זה ב'בעלי התוספות' על התורה, דכתיב בריש פרשת חיי שרה 'ויהיו חיי שרה' ופירש"י כולן שוין לטובה. וקשה, דגבי ישמעאל נמי כתיב (כה יז) 'ואלה שני חיי ישמעאל', ושם אי אפשר לדרוש 'כולן שוין לטובה', אלא מבאר ה'תוספות' וז"ל. איכא למימר שעשה תשובה (כדפירש"י גבי ויקברו אותו וישמעאל בניו), וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, וכל השנים שהיו קודם לכן - כל הרע שעשה לא נחשב לכלום, והיה כמי שעשה תשובה כל ימיו. ל. זה דרכו של עשו לומר 'הנני הולך למות' (כה לב), אולם יהודי צריך תמיד להיות בחיות ובשמחה. וכבר אמר הרה"ק מקאצק זי"ע שיש בכוחו להחיות מתים, אולם הרבה יותר מועיל ונחוץ הוא להחיות חיים...

פעם ראה הרה"ק מרוזין זי"ע אחד היושב בביהמ"ד והוגה בתורה באישון ליל ובעייפותו הגדולה היה מתנמנם מעת לעת, ותיכף היה מתחזק ומעורר עצמו באומרו לנפשו 'הרי תיכף אמות ומחובתי לנצל את הזמן בעודי עלי

באר הפרשה - פרשת תולדות

במעשיו עד שהגיע לבחי' עשו עדיין יש בו 'נקודה קדושה'^ל, ובידו להתחזק ולהתקרב אל הקדושה מבח הברכות הללו^ל.

רחמנא אידכר לן זכותיהו דאברהם רחמא, דיצחק עקידא, ודיעקב שלימא הנזכרים בהאי פרשה, בשפע רוב טובה וברכה ברו"ג סימן טוב ומזל טוב^ל, באמונת איתן בצור כל עולמים, ובעסק התורה והמצוות על ישראל שלום אבי"ר.

הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ב ד"ה גס) מבאר הטעם שרצה יצחק לברך את עשו, שידע היטב בטיבו ובמהותו של אותו רשע שמרוחק הוא מן הקדושה, אלא שעל ידי הברכות יוכל להתקרב ולמצוא הארת הקדושה, וברכה זו להתחזק ולהתרומם מתחתית שפל המדרגה אינה שייכת ליעקב אלא לעשו, אמנם יעקב נטל את הברכות מעשו בעבור זרעו אחריו לדורות עולם 'שגם אנחנו רחוקים נוכל למצוא נקודה קדושה', שכל יהודי באשר הוא אפילו אם הרשיע

אדמות... אמר לו הרה"ק אל תאמר כזאת כי כך היא דרכו של עשו שאמר 'הנה אנכי הולך למות', אלא כך תעורר עצמך - הרי אני חי, וכי לזאת יקרא חיים...

לא. בדרך זה פירש הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (אות י) בשם אביו הרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר זי"ע בלשון הכתוב 'ראה ריח בני כריח השדה אשר ברכו ה'', כי הנה בעת שמזבלים את השדות יש שם ריח רע ביותר, ומ"מ אין זה פוגם בתבואת השדה כלל, שהרי כעבור זמן מה יפוג הריח הרע, ושוב נודף ריח טוב מהפירות. והן הן דברי יצחק אבינו ראה ריח בני כריח השדה, שאף אם הוא חוטא ח"ו, ויש בו ריח רע, אין זה 'פגם' בעצם פנימיות נפשו הטהורה, אלא אם יחזור בתשובה ישוב ריחו הטוב להחיות את הכל, וכל זה מפני אשר ברכו ה' 'וברכתו הקדושה לעולם תעמוד'.

והנה כתיב בפרשתן 'וירח את ריח בגדיו', ובגמרא (סנהדרין לז.) אל תקרי ריח בגדיו, אלא ריח בוגדיו, ומביאים במדרש (בר"ר סה כב) מעשה דיוסף משיתא שאעפ"י שהכעיס את בוראו בכניסתו לבית המקדש לא אבה להכעיס את בוראו בשנית (עיי"ש), חיזוק נפלא למד מכאן הרה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע (פרי צדיק, ר"ח אדר א) שכל הרע והרשעות שבעם ישראל אינם אלא בבחינת מלבושים ובגדים, וכלומר, שרק בחיצוניות הם רעים, אבל הפנימיות של כל איש ישראל טובה ונקיה היא, נשמה שתת בי טהורה היא... ולכן נרמז ענין הבגידה בלשון בגדים, שהיא 'מלבוש' חיצוני לאדם.

לב. והקב"ה יושב ומצפה על כל איש יהודי יהיה מי שיהיה שישוב ויתקרב אליו, וכפי שיש ללמוד ממה דכתיב בפרשתן (כז טו) 'ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול... ותלבש את יעקב בנה הקטן', ולכאורה יפלא שהרי 'תאומים' היו ונולדו כאחד ומדוע יקרא זה 'קטן' וזה 'גדול'. ורמז בה הרה"ק רבי שלמה מזוועהיל זי"ע, במשל למי שבכה לפני בני משפחתו כי אביו הזקן פסק מלראות ומלדבר וכו', ולמחרת הוא שומע את בנו בן ארבעת השנים בוכה ומיילל על זה שאחיו הקטן שעדיין לא מלאו לו שנה תמימה גם כן אינו יכול להלך ולדבר, ונעשה שחוק גדול בבית... וההסבר, כי הקטן שעדיין אינו הולך ברגליו ואינו מדבר הרי כל עתידו לפניו, ועוד יבוא יום ובעזשהי"ת יתחיל להלך ולדבר, לעומתו, הזקן פסק מללכת ומלדבר, ואבדה תקוותו, כי ההליכה והדיבור לא יחזרו אליו, זה דבר הגורם צער וכאב. כך הם 'יעקב ובניו' נקראים 'קטן' לומר שאף נפילתם איננה סיבה מספקת לבכות ולהתייאש, כי עדיין כל עתידם לפניהם - לשוב בכל עת ולהתחדש מעתה לעשות רצון אביהם שבשמים... ואילו עשו 'מוכן' הוא, ולעולם לא יתקן עצמו - זה אכן צער וכאב.

עוד מבאר הרה"ק רבי שלמה מזוועהיל זי"ע (מאמר מרדכי, הובא ביסוד צדיק תולדות), כי אין ההורים בודקים את התינוק קטן בגשתם אליו האם הוא נקי, אלא מחבקים ומנשקים אותו וחיבה יתירה נודעת לו, ואילו בן גדול המלוכלך הכל מתרחקים מאתו. ולכן כינה את יעקב אבינו 'קטן', כי יעקב ובניו ינחו בחיק אביהם שבשמים אשר מקרבם מחבקים ומנשקים בכל מצב שיהיו, אף כשהם מלוכלכים בכתמי העוונות, ואילו את הנכרים בני עשו כינה הכתוב 'הגדול' כי מהם הוא מתרחק ואינו מושיעם כי מלוכלכים הם.

לג. כתב הגה"ק רבי חיים פאלאג'י זי"ע (מועד לכל חי סי' כו אות ה) כל חודש כסליו, כי מזלו גד, יהיה מוצלח להרים מזלו לכל עסקיו וכל ענייניו בעזרתו יתברך שמו.